

การบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ ๔ Academic Affairs Administration in Accordance with The Four Noble Truths

พระปลัดจිරพนธ์ อมรรสี (เลิศศิริพงษ์รักษ์)^๑

พระครูสุจิตร์ตนากร^๒

บทคัดย่อ

การบริหารสถานศึกษานั้นส่วนใหญ่แล้วจะต้องบริหารให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารให้มากที่สุด ทั้งในด้านการวางแผน การจัดการศึกษา การบริหารงานบุคคล งานวิชาการ การกำหนดนโยบายรวมถึงการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมมาภิบาล สำหรับส่วนของผู้บริหารนั้น เห็นได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารงานเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำ ควรมีความอดทน อดกลั้น หนักแน่น กล้าตัดสินใจ มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม โปร่งใส มีลักษณะความเป็นผู้นำและเป็นประชาธิปไตยและใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ในการบริหารเนื่องจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นได้เน้นถึงการปฏิบัติที่ผู้บริหารสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้ การใช้ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารนั้นมีผลต่อการบริหารสถานศึกษาซึ่งการบริหารแบบอริยสัจ ๔ นั้น เป็นการบริหารที่จะทำให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ : การบริหาร, งานวิชาการ, อริยสัจ ๔.

Abstract

The administration in educational institutions is to cooperate every units in administration at most, such as, in Education Management, Personnel management, Plan Management, Academic Management and Evaluation Management to comply with good governance. The executives must be good at administration and management and accomplished with leadership, patience, tolerance, empathy, ability in decision, honest, fair, transparency, democracy and Buddhist virtues. The Four Noble Truths are the appropriate principles that can be applied in duty performance of school administrators.

Keywords: Administration, Academic affairs, The Four Noble Truths.

^๑หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๒วัดบึงบาประภาสวดี ปทุมธานี

บทนำ

การบริหารโรงเรียนนับว่ามีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่รับเอานโยบายระดับสูงไปปฏิบัติให้เกิดผล ภารกิจหลักของโรงเรียน คือ การจัดการเรียนการสอน ให้นักเรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การบริหารมีความสำคัญเนื่องจากผู้บริหารโรงเรียน เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะที่ผู้บริหารเป็นผู้นำของบุคลากรในโรงเรียน มีอำนาจและหน้าที่ในการที่จะพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน ตลอดจนทำการควบคุมการจัดการศึกษาในโรงเรียน พฤติกรรมที่ผู้บริหารแสดงออกมาในการบริหารโรงเรียนจะมีผลกระทบต่อการทำงานของครู อาจารย์ และบุคลากรในโรงเรียนโดยตรง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดงานบริหารโรงเรียนไว้ ๖ งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่และงานสัมพันธ์ชุมชน จากงานทั้ง ๖ งานนั้นถือว่าเป็นงานหลัก คือ งานวิชาการ ส่วนงานอีก ๕ งาน เป็นงานส่งเสริมงานวิชาการ จะได้ให้ความเห็นว่า “งานวิชาการเป็นหัวใจของสถานศึกษา” เพราะหน้าที่ของโรงเรียน คือ ให้ความรู้ทางวิชาการแก่นักเรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นการบริหารงานวิชาการจึงเป็นงานหลักของโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนการสอนการบริหารงานวิชาการจะมีคุณภาพมากน้อยเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลักนั่นเองซึ่งโดยหลักการแล้วหากผู้บริหารโรงเรียนได้บริหารวิชาการไปตามแนวทางและบทบาทที่ควรจะเป็นแล้ว ย่อมจะเกิดประสิทธิผลอย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา (นิพนธ์ กินาวงศ์, ๒๕๒๖: ๖๘)

การบริหารงานวิชาการเป็นบทบาทที่สำคัญที่สุดของการบริหารโรงเรียนโดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ต้องเป็นผู้นำในการจัดการทรัพยากรทางการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุ มาจัดการตามกระบวนการบริหาร โดยจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายของการศึกษาในระดับประถมศึกษา อันจะส่งผลในการช่วยพัฒนาสติปัญญาของนักเรียนให้คิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ผลสัมฤทธิ์ของการใช้หลักอริยสัจ ๔ ในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นตัวกำหนด หรือตัวที่จะจัดงานของโรงเรียนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพของโรงเรียน และที่สำคัญที่สุด คือ เมื่อไม่มีงานวิชาการแล้วก็จะไม่มีการเรียนการสอน ดังนั้น ผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนจึงควรจัดสิ่งต่างๆ ให้สมดุล เกื้อกูลส่งเสริมแก่กันและกัน และที่สำคัญคือ ไม่นั่นงานด้านอื่นๆ เพียงด้านเดียวหรือหลายด้าน จนละเลยงานวิชาการ ทั้งนี้เพราะข้อผูกพันของโรงเรียนที่มีต่อสังคม ก็คือ การให้การศึกษากับเด็กให้มีคุณภาพ โดยการจัดการเรียนการสอน ที่มีประสิทธิภาพโรงเรียนใดจะมีมาตรฐานเพียงใด คงไม่เป็นเฉพาะด้านบริเวณอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เท่านั้น แต่ต้องรวมถึงงานด้านอื่นๆ โดยเฉพาะผลงานทางด้านวิชาการเป็นสำคัญ (อำภา บุญช่วย, ๒๕๓๓: ๓๘๔) ความหมายของการบริหารงานวิชาการ มีการระบุไว้ดังนี้

๑. เป็นตัวกำหนดปริมาณงานของโรงเรียน เพราะงานวิชาการเป็นงานหลักของโรงเรียน ดังนั้น เมื่อโรงเรียนมีปริมาณงานวิชาการมาก ก็ทำให้ปริมาณงานด้านอื่นๆ ย่อมมีมากด้วย

๒. เป็นตัวกำหนดนโยบายในการบริหารงานโรงเรียน การจัดสรรทรัพยากรให้แก่โรงเรียน ทั้งในรูปของงบประมาณหรือวัสดุ ครุภัณฑ์จะให้ตามสัดส่วนของปริมาณงานที่โรงเรียนมีอยู่ โรงเรียนใดที่มีปริมาณมากก็ย่อมได้รับการจัดสรรงบประมาณหรือทรัพยากรมาก งานวิชาการจึงเปรียบเสมือนเครื่องกำหนดทรัพยากรให้แก่โรงเรียน ทั้งในด้านปริมาณ และประเภทของทรัพยากร

๓. เป็นเครื่องตัดสินคุณภาพของโรงเรียน การพิจารณาตัดสินคุณภาพของโรงเรียนด้านหนึ่งก็คือ การพิจารณาตัดสินโดยอาศัยผลงานทางวิชาการของโรงเรียน โดยดูจากวิธีการและผลผลิตระบบงานวิชาการ อันได้แก่ วิธีการสอนของครู การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน และผลสำเร็จของนักเรียนทั้งในด้านผล การสอบ ความสามารถในการทำงานและจรรยา ความประพฤติ สิ่งเหล่านี้จะเป็นเสมือนตัวแทน ทำให้ผู้เกี่ยวข้องวัดถึงคุณภาพของการจัดงาน วิชาการของโรงเรียน ทั้งในด้านความสำเร็จ และ ทิศทางของการบริหาร สำหรับความหมายของ ก า ร บ ริ ห า ร ง า น วิ ข า ก า ร (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๗: ๑๖๐)

ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการที่ผู้บริหารต้องจัดทำ ได้แก่ การวางแผนงานวิชาการ การบริหารงาน วิชาการ การจัดการเรียนการสอน การพัฒนา และส่งเสริมทางด้านวิชาการ การวัดผลและ ประเมินผลการเรียน งานทะเบียนนักเรียน ไม่ว่า กิจกรรมใดที่สัมพันธ์กับการเรียนการสอน และ ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพถือว่างาน นั้นเป็นงานในขอบเขตหน้าที่ของผู้บริหารในด้าน วิชาการ ขอบข่ายของงานวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดออกเป็น ๑๒ งาน (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖: ๓๒) ดังนี้

๑. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรขั้น พื้นฐาน เพื่อความเป็นไทยพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจน การศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำ สารของหลักสูตรที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาใน ชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะ อันพึงประสงค์เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและให้ สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยมี แนวปฏิบัติซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้ ๑) ศึกษา วิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ สารแกนกลาง กระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับ สถานภาพปัญหาและความต้องการของสังคม ชุมชนและท้องถิ่น ๒) วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และ ประเมินสถานะภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึง ประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้ง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ๓) จัดทำ โครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆที่กำหนดให้มี ในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดย พยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระ การเรียนรู้เดียวกัน ระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามความเหมาะสม ๔) นำหลักสูตรไปใช้ในการ จัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการการใช้ หลักสูตรให้เหมาะสม ๕) นิเทศการใช้หลักสูตร ๖) ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร และ ๗) ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความ เหมาะสม

จากแนวการปฏิบัติในการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ผู้บริหารจะต้องสนับสนุนให้ครูมีความรู้ในการ จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ประชาสัมพันธ์ และ

ส่งเสริมชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา จัดหาคู่มือ แนวการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษามาบริการแก่ครู ร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งของโรงเรียน เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน ประเมินการใช้หลักสูตรและนำผลการประเมินมาพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง นิเทศการใช้หลักสูตร ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรและนำผลการประเมินมาพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง และดำเนินการตามวัตถุประสงค์เป้าหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

๒. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นหน้าที่สำคัญยิ่งของบุคลากรทางการศึกษา ธนศ. ข้าเกิด๕๕ ได้กล่าวถึงความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่า ความสำคัญของการเรียนรู้ไม่ได้อยู่ที่ตัวเนื้อหาแต่อยู่กระบวนการเรียนรู้ (Process) เป็นการเรียนรู้วิธีที่เรียน (Learn how to learn) และคุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่เป็นผลผลิตจากกระบวนการดังกล่าว คือ การเป็นบุคคลที่มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีวิธีการเรียนรู้ที่เป็นระบบมีทักษะทางสังคม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น มีทักษะการสื่อสาร มีทักษะในการแก้ปัญหาได้ในทุกสถานการณ์ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงแนวการปฏิบัติในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ไว้ ได้แก่ ๑) ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ ตามสาระ และหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ ๒) ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาและกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ส่งเสริมให้รักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสาน ความรู้ต่างๆ ให้สมดุลกัน ปูปลูกฝัง

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรมทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ และนำภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น มามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

ดังนั้น ขอบข่ายการบริหารเป็นการวางแผนการบริหารวิชาการ การวางแผนพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวิจัยค้นคว้าการตรวจเยี่ยมและการนิเทศ การปรับปรุงการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ ชุมชน องค์กร การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น การส่งเสริมและการสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา การติดตาม ตรวจสอบ การวัดผลประเมินผลการบริหารงานวิชาการ การนำผลการประเมินมาพัฒนาปรับปรุง

กระบวนการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการนั้นสามารถนำกระบวนการทางบริหารมาใช้ในการบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพ เช่น การนำกระบวนการบริหาร ที่แบ่งกระบวนการบริหารไว้ ๕ ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) การบริหาร ที่แบ่งกระบวนการบริหารละเอียดมากขึ้นเป็น ๗ ขั้นตอน คือ การ

วางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารบุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และงบประมาณ (Budgeting) การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษาจากหลักการบริหารงานวิชาการ สามารถแบ่งขั้นตอนของกระบวนการบริหารงานวิชาการเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นวางแผนก่อนการดำเนินงาน ผู้บริหารจำเป็นต้องวางแผนด้านวิชาการเอาไว้ โดยกำหนดนโยบายการปฏิบัติงาน การจัดระบบงาน การกำหนดวิธีการจัดบุคลากร จัดทำโครงการและแผนปฏิบัติงาน จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานดำเนินไปตามเป้าหมายและขั้นตอนของแผนที่วางไว้ โดยให้คณะครูมีส่วนร่วมในการวางแผนด้วย

๒. ขั้นการจัดดำเนินการ ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ควบคุมดูแลให้มีการจัดทำแผนการสอนในแต่ละวิชา เพื่อเป็นแนวทางในการสอนของครู เป็นการนำหลักสูตรหรือแผนงานลงสู่การปฏิบัติการสอนดังกล่าวแล้ว

งานที่เกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางด้านวิชาการ ได้แก่ การจัดโครงการสอนซ่อมเสริม โครงการส่งเสริมเด็กเรียนดี มีการจัดชุมนุมต่างๆ ลูกเสือและเนตรนารี มีการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ ตลอดจนปัญหาต่างๆ จัดให้มีห้องสมุดโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า งานที่เกี่ยวกับบริหาร ผู้บริหารจะต้องส่งเสริมให้มีการบริการเกี่ยวกับสื่อการสอนเพื่อช่วยเหลือครูในการสอนและอุปกรณ์ต่างๆ มีการจัดรวบรวมเอกสารการสอนคู่มือครูเพื่อช่วยครูทำการสอน

๓. ขั้นส่งเสริมและควบคุมงานด้านวิชาการ ผู้บริหารจะต้องติดตามและควบคุมงานวิชาการให้ได้มาตรฐาน ได้แก่ ๑) สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางวิชาการ นั่นคือ

กำหนดจุดมุ่งหมายและนโยบายที่เหมาะสมกับโรงเรียนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการนักเรียนกับจุดมุ่งหมายของโรงเรียน จัดหน่วยงานให้สามารถดำเนินงานตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สรรหาและคัดเลือกบุคลากรที่มีความรับผิดชอบทางวิชาการจัดสรรเวลาและสถานที่ให้แก่กิจกรรมการเรียนการสอน จัดสรรวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ ติดต่อสื่อสารกับชุมชนเพื่อได้ทราบความต้องการของชุมชนและจัดวางเป้าหมายได้ถูกต้อง นอกจากนี้ ยังต้องมีการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนด้วย และ ๒) ส่งเสริมงานวิชาการและจัดบรรยากาศทางวิชาการ ผู้บริหารควรสนับสนุนที่จะให้การปฏิบัติงานด้านวิชาการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้แก่ การจัดตั้งคณะทำงานทางวิชาการจัดทำหนังสือหรือวารสารเพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ส่งเสริมให้ครูมีความรู้และวุฒิสูงขึ้น (กิตติมา ปรีดีติติกและปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, ๒๕๔๐: ๑๙-๒๐)

การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบอริยสัจ ๔

การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบอริยสัจ ๔ เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้โดยผู้เรียนพยายามคิดค้นวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ โดยใช้ลำดับขั้นตอน ของอริยสัจ ๔ เป็นแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งประกอบไปด้วย ๑) ทุกข์ (การกำหนดปัญหา) ๒) สมุทัย (การตั้งสมมติฐาน) ๓) นิโรธ (การทดลองเก็บข้อมูล) ๔) มรรค (การวิเคราะห์ข้อมูลและอุปสรรค)

ในวัฒนธรรมของชาติไทยเราได้ยอมรับนับถือว่าพระพุทธองค์เป็นบรมครูย่อมต้องมีวิธีสอนที่ดี ดังนั้น ถ้าเราพบว่าวิธีสอนของพระพุทธองค์เป็นอย่างไรแล้วก็ถือว่าเป็นวิธีสอนของครูไทยที่ควรนำมาปฏิบัติเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีด้วยวิธีการสอนของพระพุทธองค์จะเขียนไว้ ณ ที่ใดบ้าง จะมีการอธิบายเกี่ยวกับวิธีสอนที่พระองค์

ทรงใช้ไว้ที่ใดบ้าง ก็ไม่ทราบกันอย่างแพร่หลาย
ดังนั้น จึงจำเป็นต้องอนุมานหรือคาดหมายเอา
บ้าง โดยมากสิ่งที่เราพบเห็นกันนั้นก็คือ พระ
ธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ในพระไตรปิฎก
ซึ่ง รว บ ร ร ม สิ่ง ที่ สำ คัญ หั ง ห ม ด ของ
พระพุทธศาสนาเอาไว้ เป็นหนังสือที่มีจำนวน
มากมายหลายเล่ม เรายังไม่มีเวลาที่จะอ่านให้
หมด จึงไม่มีโอกาสที่จะได้พบได้ว่าจะมีคำอธิบาย
เกี่ยวกับวิธีสอนของพระพุทธองค์อยู่ใน
พระไตรปิฎก เพียงใด แต่เพื่อความรวดเร็วก็ควร
ที่จะสามารถ หรืออนุมานเกี่ยวกับวิธีสอนของ
พระพุทธองค์ได้บ้างตามสมควรจากคำสอนหรือ
พฤติกรรมต่างๆ ของพระองค์

เนื่องจากอริยสัจ ๔ เป็นคำสอนที่ถือ
ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาประการหนึ่งซึ่ง
พยายามทำการคาดหมายหรืออนุมานเอาวิธีสอน
มาจากอริยสัจ ๔ และพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม
ต่างๆ นั้นได้บ้างไม่มากนักน้อย จากการอนุมาน ก็
พอจะมองเห็นหรือพอจะอนุมานได้ว่า วิธีการแห่ง
ปัญญานั้น คล้ายกับวิธีการของอริยสัจ ๔ อย่าง
ที่สุด ดังจะพยายามเปรียบเทียบให้เห็นดังต่อไปนี้

๑. ขั้นตอนของอริยสัจ ๔

๑) ทุกข์ ชีวิตนี้เป็นความทุกข์อย่าง
ยิ่ง (ดังนั้น ปัญญาของเราก็คือ ทำอย่างไรจะได้
พ้นทุกข์)

๒) สมุทัย สาเหตุใหญ่ที่ทำให้เกิด
ทุกข์ ได้แก่ ตัณหา (ดังนั้น เพื่อหาทางกำจัด
ตัณหาเสียได้ ทุกข์ก็คงจะหมดไป วิธีการที่อาจ
ทดลองเพื่อกำจัดตัณหาอาจมีดังนี้ การอดอาหาร
การนั่งสมาธิ การเข้าใจสิ่งที่ถูกต้อง)

๓) นิโรธ การดับทุกข์ (ในการให้
ได้มาซึ่งสภาวะนี้ จำต้องดำเนินการต่างๆ เพื่อให้
ทุกข์ดับไป หรือเพื่อจะได้พ้นทุกข์ จึงทำการอด
อาหาร เพื่อให้เห็นว่า การทำทุกรกิริยาไม่อาจพ้น
ทุกข์ได้ก็ลองทำอย่างอื่นออกไปอีก

๔) มรรค จากการปฏิบัติต่างๆ ด้วย
ตนเองแล้ว ตกลงสรุปผลได้ว่า วิธีการที่จะพ้น
ทุกข์ได้นั้นมีทางเดียว คือ ทางที่เรียกว่า “มรรค
แปด” นั่นเอง

๒. ขั้นตอนต่างๆ ของวิธีการแห่งปัญญา

๑) การกำหนดปัญหา ได้แก่ การ
พิจารณาเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อให้ถูกต้อง
เหมาะสม (ในกรณีนี้เมื่อพิจารณาเห็นว่าชีวิตเป็น
ความทุกข์อย่างยิ่งแล้ว ก็กำหนดปัญหาได้ว่าทำ
อย่างไรจึงจะได้พ้นทุกข์นั่นเอง)

๒) ตั้งสมมติฐาน เมื่อเข้าใจปัญหา
โดยรอบคอบแล้ว เช่น รู้สาเหตุของปัญหาแล้ว
อาจตั้งสมมติฐานหรือทดลองกำหนดหลักการใน
การแก้ไขได้ (เช่น กำหนดว่าจะต้องกำจัดตัณหา
เสียให้สิ้นเชิง และกำหนดวิธีการย่อยลงไปอีกว่า
อาจจะอดอาหาร อาจทำสมาธิ เป็นต้น)

๓) การทดลองและเก็บข้อมูล ลอง
ทำตามที่ตั้งสมมติฐานแล้ว เช่น ลองอดอาหาร
ลองทำสมาธิ ฯลฯ จดและจำผลของการปฏิบัติ
แต่ละอย่างไว้เพื่อจะได้พิจารณาต่อไป

๔) การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการ
วิเคราะห์ข้อมูลหรือผลต่างๆ ที่จำไว้ในขั้นตอนทดลอง
นั้น เพื่อจะได้รู้ว่าสิ่งแก้ปัญหานั้นที่กำหนดไว้ดั้งเดิม
นั้นได้หรือไม่ประการใด

๕) การสรุปผล นำการสรุปให้เป็น
หลักเกณฑ์ หรือข้อความที่แน่ชัดว่าได้แก้ปัญหา
ได้ด้วยวิธีใด และได้ผลประการใด (เช่น สรุปว่า
วิธีทุกรกิริยานั้นไม่ได้ผลในการดับทุกข์แต่การ
ปฏิบัติตามแนวทางของอริยมรรค ๘ นั้น เป็น
ทางเดียวที่พ้นทุกข์ได้แต่จะพ้นได้ในระดับโลกียะ
หรือระดับโลกุตระตามแต่เหตุการณ์และบุคคล

จากการเปรียบเทียบนี้ ก็พอจะเห็น
ได้ว่าขั้นตอนของอริยสัจ ๔ และขั้นตอนต่างๆ ของ
วิธีการแห่งปัญญานั้นคล้ายคลึงกันเต็มที่ จะ
กล่าวได้ว่า แบบเดียวกันก็ไม่ผิด คือ ต่างก็เป็น
วิธีการหาเหตุผลและแก้ปัญหานั้นเอง ดังนั้น

นับว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ไม่ใช่น้อยที่โลกตะวันออกและโลกตะวันตก ค้นพบวิธีการออกมาได้อย่างเดียวกัน โดยที่ไม่ได้ทราบซึ่งกันและกันเลย ต่างคนต่างคิดออกมา แต่สังเกตได้ว่า พระพุทธองค์ได้ทรงใช้วิธีการนี้มา ๒๕๔๙ ปีมาแล้ว

๓. ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ของการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบอริยสัจ ๔

๑) กำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) คือ (๑) ผู้สอนกำหนดและนำเสนอปัญหาอย่างละเอียดพยายามให้ผู้เรียนทำความเข้าใจต่อปัญหานั้นตรงกัน และพยายามสร้างความรู้สึกให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักว่า สิ่งที่คุณสอนนำเสนอเป็นปัญหาของทุกคน (๒) ผู้สอนช่วยผู้เรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยความรอบคอบและพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหาซึ่งผู้เรียนจะต้องคิดแก้ไขให้ได้

๒) การตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) คือ (๑) ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนให้ได้พิจารณาด้วยตัวเองว่าสาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมากล่าวในขั้นที่ ๑ นั้นมีอะไรบ้าง (๒) ผู้สอนช่วยผู้เรียนให้ได้เกิดความเข้าใจและตระหนักว่าในการแก้ปัญหาใดๆ นั้น จะต้องกำจัดหรือดับ (๓) ผู้สอนช่วยผู้เรียนให้คิดว่าการแก้ที่สาเหตุนั้นอาจจะกระทำอะไรได้บ้างคือ ให้กำหนดสิ่งที่จะกระทำนี้เป็นข้อๆ ไป

๓) ทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) คือ ใช้เทคนิคการแบ่งงานและการทำงานเป็นกลุ่มและเสนอแนะวิธีการจัดบันทึกข้อมูลผู้สอนอาจให้ผู้เรียนช่วยกันเสนอว่า จะบันทึกข้อมูลอย่างไร หรือช่วยกันออกแบบตารางบันทึกข้อมูล

๔) วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค) คือ (๑) ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและสรุปได้ว่า ในบรรดาการทดลองหรือการกระทำด้วยตัวเองหลายๆ อย่างนั้น บางอย่างก็แก้ปัญหาไม่ได้บางอย่างก็แก้ปัญหาได้ชัดเจนบางอย่างก็แก้ปัญหาได้ไม่ชัดเจน การแก้ปัญหาให้สำเร็จจะต้องทำอย่างไรแน่ (๒) เมื่อลงข้อสรุปวิธี

แก้ปัญหาได้แล้ว ให้ผู้เรียนช่วยกันกำหนดแนวทางในการปฏิบัติและลงมือปฏิบัติตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน รวมทั้งให้ผู้เรียนช่วยกันคิดวิธีการควบคุมและติดตามของการปฏิบัติเมื่อแก้ไขปัญหานั้นๆ ด้วย

หลักอริยสัจ ๔ ประการที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรมประจำใจในการวิเคราะห์ พัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การใช้ห้องสมุดให้มีความเรียบร้อยในการเรียน และการวัดผลประเมินผล สำหรับการเรียนการสอน โดยนำหลักอริยสัจ ๔ เข้าไปพัฒนาในการวิเคราะห์หลักบริหารเพื่อเกิดประสิทธิภาพในการทำงานของโรงเรียน

บทสรุป

การบริหารสถานศึกษานั้นส่วนใหญ่แล้วจะต้องบริหารให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารให้มากที่สุด ทั้งการวางแผน การจัดการศึกษา การบริหารงานบุคคล งานวิชาการ การกำหนดนโยบายรวมถึงการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล สำหรับส่วนของผู้บริหารนั้นเห็นได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารงานเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำ ควรมีความอดทน อดกลั้น หนักแน่น กล้าตัดสินใจ มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม โปร่งใส มีลักษณะความเป็นผู้นำและเป็นประชาธิปไตยและใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการบริหารเนื่องจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นได้เน้นถึงการปฏิบัติที่ผู้บริหารสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้ การใช้ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารนั้นมีผลต่อการบริหารสถานศึกษาซึ่งการบริหารแบบอริยสัจ ๔ นั้น เป็นการบริหารที่จะทำให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นนิติบุคคล. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่ง
สอนค่าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖.

กิติมา ปรีดีติลลและปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพฯ : สหมิตรออฟเซต,
๒๕๔๐.

นิพนธ์ กิनावงศ์. หลักเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน. กรุงเทพฯ : พิมพ์เศ, ๒๕๒๖.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพศึกษาศาสตร์ หน่วย
ที่ ๙-๑๕. กรุงเทพฯ : ชวนการพิมพ์, ๒๕๒๗.

อำภา บุญช่วย. การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๓๓.